

Rozděl a panuj

Kromě záznamu a hudební produkce se počítače stále častěji používají také pro živé hraní. Možnosti vstupních zařízení počítačů (myši, klávesnice) jsou příliš omezené, zejména proto, že v jednu chvíli většinou dokáží ovládat pouze jediný parametr. Už míchání hudby si vynutilo vývoj MIDI kontrolérů, ale "ruce na šavlích" se daly obejít automatizací. Pro ovládání "živých" programů je však kontrolér nezbytný. I kdyby měl být jen tak malý jako Evolution X-Session.

Někdy v půlce minulého roku pozřela americká firma M-Audio společnost Evolution. Podle slov zástupců M-Audia se nejednalo o žádnou dobývání trhu, ale o převzetí spřátelené firmy, jejíž majitel a zakladatel se chystal do důchodu, pod ochranná křídla. Vlastník firmy Evolution získal vyhlídky na klidné stáří, zatímco M-Audio získalo kvalitní výrobní divizi, která se zabývá klávesovými nástroji a kontroléry (M-Audio je vyrábělo už předtím, ale ne v takové kvalitě). Na oplátku nabídl Evolution silnou pozici na trhu a dobrou distribuční síť. Od "svatby" uplynulo jen pár měsíců a na trhu je už spousta novinek - tato zařízení stačí díky jejich softwarovému vybavení jen zapojit a můžete začít produkovat hudbu. X-Session patří mezi ně.

DOCELA TITĚRNÝ KONTROLÉR

Evolution X-Session je docela malý MIDI kontrolér. V porovnání například s Houstonem od firmy Steinberg (Mackie) bych se nebál říct, že titěrný. Na pracovním stole zabírá do šířky asi tolik místa jako dvě třetiny běžné počítačové klávesnice. Na tuto plochu se vměstná šestnáct otočných potenciometrů a jeden posuvný, který je orientován levopřávně. Je vidět, že tvůrci mysleli především na DJs, protože tento fader bude nejčastěji využíván jako crossfader (pro prolínání mezi zdroji zvuku). Ovládací prvky doplňuje ještě podsvícený LCD displej, jehož pomocí se přístroj programuje, ukládá se nastavení (např. po kterém kanále se budou posílat MIDI informace z určitého potenciometru) a podobně.

Na zadním panelu najdete vedle spínacího tlačítka pouze USB konektor pro propojení s počítačem, zdířky pro MIDI in a out. Posledním "otvorem" je vstup pro napájení z adaptéru (9 - 12 V), který je ovšem téměř zbytečný, protože zařízení se dá napájet i z USB (výrobce proto adaptér nepřikládá, pouze USB kabel).

INSTALACE BEZ INSTALACE

Nějak si neuvědomuji, co mě vedlo k tomu, abych do názvu této části uvedl slovo "instalace". X-Session se totiž prakticky neinstaluje. Pokud máte Windows XP nebo Mac OS X, jednoduše připojíte USB konektor do počítače, zapnete kontrolér a systém si ho sám najde jako třeba běžnou myš. Zařízení je ihned připraveno k použití.

Vlastně ani v případě používání toho není příliš mnoho k rozebírání. A to je správné. Takovéhle hračky jsou k tomu, abyste je používali, ne aby ony používaly vás. Protože X-Session nepotřebuje žádný driver, funguje naprosto bezchybně. Všechna sedmáct potenciometrů plynule ovládá vámi zvolené "virtuální" potenciometry hostitelské aplikace. K tomu navíc můžete přiřadit různé funkce i deseti numerickým klávesám po pravé straně kontroléru. Nejspíše jimi budete ovládat přehrávání (transport) hostitelské aplikace, ale fantazii se meze nekladou. Pakliže se rozhodnete, můžete tlačítka určovat, kdy budou v programu zamutované různé stopy, kdy se spustí a vypne efekt. Opravdu cokoliv. Uživatelské pohodlí při nastavování pak ovšem závisí jen a jen na hostitelské aplikaci. Jedinou malou skvrnkou, kterou bych na X-Sessionu v uživatelském ohledu našel, je fakt, že disponuje pouze deseti bankami pro uložení uživatelských nastavení. Evolution to však dohání tím, že ke kontroléru dodává program SysEx Librarian, který uchovává další přednastavení v paměti počítače a umožňuje je v kontroléru (přes USB) libovolně měnit.

PROGRAMOVÁ BOUŘE

Jak jsem už zmínil na začátku, X-Session je určen především pro živé hraní. Tomu také odpovídá softwarová výbava, jejíž hlavní složkou jsou dvě speciální verze - Arturia Storm a Ableton Live.

Francouzská firma Arturia už několik let drží na trhu (nyní ve verzi 3) softwarové studio Storm, které funguje podobně jako Reason švédské společnosti Propellerhead - tedy virtuální studio si skládáte z jednotlivých komponent.

Omezená verze, která se distribuuje s Evolution X-Session, disponuje pěti nástrojovými komponentami (Arsenic - syntezátor, Equinoxe - akordový syntezátor, H3Oplus - sekvencer, Meteor Module - bicí sekvencer a Scratch simulující DJ gramofony) a čtyřmi efekty (Dual Delays, Flanger, Low Pass Filter a Distortion). Další jsou ovšem pro uživatele připraveny na webových stránkách výrobce.

Práce se Stormem je zcela jednoduchá. Na začátku vám program nabídne okno nazvané Studio Builder, ve kterém můžete z nabízených komponent zaplnit jednotlivé sloty hlavního okna. Storm SX umožňuje zároveň použít čtyři nástroje a tři efekty. Pak už se všechna práce odehrává jen v jednom okně. To zahrnuje jednoduchý sekvencer pro záznam a přehrávání skladby, nástrojový a efektový rack, ovládání tempa, přehrávání a jednoduchý mixpult. Ladění celé seance obstarává modul Kepler.

Každý z nástrojů má na své výstupní sekci čtyři potenciometry. Těmi ovládáte, nakolik z něj do masteru půjde suchý (neefektovaný) zvuk a kolik z efektů a, b a c do něj naopak přimícháte. Tím ovšem řetězec nekončí. Jednotlivé efekty mají totiž opět svou výstupní sekci, jejíž pomocí je můžete routovat do ostatních efektů. Tím můžete docílit velice zajímavých zvuků, a dokonce i zpětné vazby.

Zajímavé je však hlavně propojení s kontrolérem. Na to je Storm připraven stoprocentně. Ukážete na libovolný parametr kurzorem myši, kliknete spolu s controlerem a Storm vám nabídne dialog MIDI ovládání. Dál už jen stisknete tlačítko Learn, zakroučíte potenciometrem na X-Sessionu a Storm si ho zapamatuje. Tímto potenciometrem pak parametr ovládáte. Zajímavé je, že jednomu (fyzickému) "hejblíku" můžete přiřadit funkcí hned několik, takže například potenciometr C1 zvyšuje Drive Distortionu a zároveň přidává hlasitost jiného nástroje, který by mohl ve zkresleném zvuku zaniknout. Storm XS je velice dobře vybraný nástroj, který má demonstrovat sílu X-Session. Navíc v člověku vzbuzuje zvědavost, jak asi funguje jeho nejostřejší verze.

PADNOUCÍ VÝBAVA

Druhým programem, ke kterému se kontrolér hodí víc než dost, je Ableton Live. V dodávce s X-Session je samozřejmě opět v ořezané verzi, nicméně i zde se s ním pracuje velmi dobře. Také u tohoto velmi oblíbeného programu (nebo spíš nástroje) se nedávno objevila verze 3.

Live, který jsme ve verzi 1 před lety v Chipu recenzovali, je velice svérázný nástroj. Tento program může fungovat jako běžný vícestopý sekvencer, schopný nahrávat několik nástrojů najednou. Ale jak jeho název napovídá, hodí se především k živému hraní. Sloupce (které můžete vidět na obrázku) reprezentují jednotlivé stopy, jichž může být v XS verzi maximálně šest. Do každé z nich pak můžete nad sebe naskládat až dvanáct samplů/smyček, které můžete přehrávat buď samostatně, nebo po řádcích (když ve stopě master spustíte play u čísla 12, spustí se naráz všechny samplu na dvanáctém řádku). Každá stopa má navíc svůj efektový rack, do nějž můžete zapojit čtyřpásmový parametrický ekvalizér, delay nebo chorus (v ostré verzi je samozřejmě efektů mnohem víc, a navíc je můžete obohatit o VST plug-iny). V reálném čase při hraní můžete upravovat hlasitost stopy, balanc nebo množství signálu, který pošlete do send efektu. To vše můžete přirozeně dělat i myší, ale když máte X-Session, ani vás to nenapadne.

Nastavování kontroléru je v programu Ableton Live také hračka. Stačí přepnout do režimu Edit MIDI Map a získáte úplnou kontrolu. V tomto modu můžete kliknout na jakýkoliv parametr, zakroučíte potenciometrem a ten je ihned přiřazen, zatímco playback stále jede - vy ani nemusíte přestat hrát. Kontrolér si u Abletonu zřejmě každý uživatel vyhradí pouze pro ovládání táhel a "poťáků". Stejným způsobem, jakým nastavujete kontrolér, můžete totiž přiřadit spousty funkcí i klávesnici. Tu pak používáte třeba na "odpalování" samplů ve skupinách i sólo. Klávesnice umožňuje i ztišování (Mute) stop, jejich posílání do sluchátkového výstupu (pro monitorování, abyste se mohli rozhodnout, jaké smyčky pustíte v dalším taktu) nebo zapínání a vypínání jednotlivých efektů. Live je opravdu vytvořen tak, aby byl při živém hraní maximálně flexibilní a jednoduchý na ovládání. Máte-li dobře připravenou skladbu (Session), nemusíte se díky X-Session a klávesnici dotknout myši celé hodiny.

OSTATNÍ PROGRAMY

Asi by bylo naivní domnívat se, že uživatel vystačí pouze se dvěma programy. Další, které jsou k X-Session přibaleny, jsou jen demoverze, nicméně funkčnost a praktičnost kontroléru jen potvrzují. Zkoušel jsem X-Session použít s demoverzí programu Traktor DJ Studio od Native Instruments - výrazný crossfader uprostřed jeho hlavního okna k tomu přímo vybízí. Spolupráce X-Session s Traktorem je opět taková, že si na myš vzpomenete, jen když potřebujete najít nějaké nové skladby.

Zvědavost mi nedala a zkusil jsem také připojit UC17 - X-Session k (Steinberg) Nuendu (zprvu jsem tomu nepřikládal valný význam, protože pro míchání se hodí spíš kontroléry s posuvnými potenciometry). Velice se osvědčil při "štelování" plug-inů, hledání správných zvuků a v neposlední řadě při ovládání přehrávání. Tlačítkům také můžete přiřadit editační funkce nebo ovládání routingu. A tak bych mohl pokračovat do nekonečna.

Když už totiž jednou kontrolér máte, využití pro něj najdete spolehlivě. Důležité je najít takový, který pokryje nejvíc vašich potřeb. Podle toho se pak člověk rozhoduje, zda koupí posuvné potenciometry, otočné, s klávesami, bez... A když je USB děr na desce hodně, můžete vesele kombinovat...

Jakub Tureček

EVOLUTION UC17 - X-SESSION

MIDI ovladač pro mixování digitální hudby.

Systémové požadavky PC W98/ME/2k/XP, PII - 400 MHz, 128 MB RAM, USB port, ASIO nebo MME kompatibilní zvukovka;

Systémové požadavky Mac iMac nebo Power Mac G3+, 128 MB RAM, USB port, ASIO, CoreAudio nebo Sound Manager kompatibilní zvukovka

Vyrábí Evolution/M-Audio (www.m-audio.com)

Zapůjčil Disk Multimedia (www.disk.cz)

Cena 4690 Kč

+ ROZMĚRY, BYTELNÁ KONSTRUKCE A FUNKČNOST

+ MOŽNOST NAPÁJENÍ JAK Z USB, TAK POMOCÍ ADAPTÉRU

+ VYBAVENÍ SOFTWAREM

+ POMĚRNĚ STRUČNÝ MANUÁL (PLNÁ VERZE POUZE V PDF)

- POUZE DESET MÍST V PAMĚTI

AUDIONOVINKY

Steinberg

Německý Steinberg, který letos oslaví 20 let od svého vzniku, představil na letošní Musikmesse ve Frankfurtu nad Mohanem (www.musikmesse.de) hned několik novinek. Vesměs se jedná o další pokračování téhož. Na trh přichází WaveLab 5, Halion 3 a další. Více se dozvíte na stránkách firmy - www.steinberg.net.

Native Instruments

Firma Native Instruments, slavný (též německý) vývojář virtuálních nástrojů a efektů, se tentokrát zaměřila na kytaristy. Její Guitar Rig je kombinací softwaru a hardwarového MIDI kontroléru s DI boxem. Rig je samostatná ASIO aplikace (v budoucnu též VST plug-in), která je určena pro živé hraní. Obsahuje simulace kytarových (plánují se i basové) aparátů a velké množství efektů. Více na www.native-instruments.de.

DSound

České producenty softwaru reprezentoval ve Frankfurtu boskovický DSound (www.dsound1.com). Předváděla se nová verze jeho GT Playeru (2.5), která funguje i jako ReWire jednotka. Další převratnou novinkou je RT Player HiDSP, který umožní zpracování až šestnácti stereofonních audiokanáů v reálném čase. Počítač osazený vícekanálovou audiokartou se tak stane 32kanálovou virtuální efektovou jednotkou, která nahradí 16 hardwarových stereofonních efektových procesorů.

M- Audio

Po Audiophile FW se M-Audio (www.m-audio.net) vrhlo na další firewirové rozhraní. Je jím FireWire Audio/MIDI Interface s osmikanálovým ADAT optickým In/Out - FireWire 18/14. To však zdaleka není jediná novinka firmy, prohlédněte si její internetové stránky.

Digidesign

Tak jako se dalo pořídit rozhraní Digi002 bez kontroléru, můžete nyní využít kontrolér bez Digi002. Digidesign totiž představil ovládací pult Command|8, který disponuje osmi motorizovanými fadery, otočnými potenciometry, MIDI in/out a dalšími vymoženostmi. Více hledejte na www.digidesign.com.